

MARTTI FAVORIN

När Sovjetunionen siktade in sig på Finlands industri

När Arvo ”Poika” Tuominen, som praktiskt taget befann sig i exil i Stockholm, ville etablera kontakt med Oskari Tokoi, som var i exil i Amerika, började han skriva brev till honom. Det första skrev han den 17 februari 1947, och i det informerade han Tokoi om händelserna i deras gemensamma hemland:

Jag träffar nästan dagligen de centrala personerna inom Finlands politiska och ekonomiska liv, så jag tror att jag ganska väl känner till alla de viktigaste händelserna som sker i landet. Pressen ger nämligen ingen som helst reflektion av alla händelser. Således kan pressen inte rapportera mer än en bråkdel av det senaste från dagordningen, när ryssarna med våld och kraft försökte balkanisera Finland genom att kräva ägande och kontroll över en betydande del av Finlands industri. Händelseförloppet kan sammanfattas som följer: Den 3 september [1946] var statsminister Pekkala kallad till ett möte med ekonomiska experter från Kontrollkommissionen där han informerades om att Sovjetunionen vill investera de 6 miljarder mark, som ryssarna bedömt vara värdet på de så kallade tyska fordringarna, genom att köpa en majoritet av aktierna i några av Finlands viktigaste industriföretag. Pekkala sägs ha svarat att en överföring av aktier från privata företag skulle vara svårt, men att aktier i statsägda företag enligt hans uppfattning kunde överlätas. Pekkala berättade ingenting om den här diskussionen, vare sig för republikens president eller för någon av sina regeringskollegor. Han var förmodligen full eller bakfull när det hände och kom helt enkelt inte ihåg någonting. (Han är en fullständigt nedgången man, ständigt berusad och har tappat sina nerver. Skandalerna följer på varandra, den senaste var hans ”fredstal” (i Mässhallen den 10 februari.) När de ryska förhandlingarna sedan anlände till Finland i början av januari [1947] och där träffade den finska ministerkommittén som valts ut till förhandlare, meddelade de att man preliminärt hade kommit överens med statsministern, och utifrån detta hade de tagit fram sitt förslag enligt vilket Ryssland vill ha majoriteten av aktierna i Enso-Gutzeit, Statens järnvägar, Aerobolaget och statens verkstäder samt några andra industrier som konstsilke m.m.¹

-
1. Arvo Tuominen till Oskari Tokoi 17.2.1947, Arvo Tuominens arkiv 13, Riksarkivet (RA), Helsingfors. Originalcitrat på finska: ”Tapaan tässä melkein päivittäin Suomen poliittisen ja taloudellisen elämän napamiehiä, joten luulen tuntevani verraten hyvin kaikki tärkeimmät tapaukset, mitä maassa tapahtuu. Lehdistö ei näet kaikista tapauksista

Redogörelsen, som fortsätter efter detta citat, visar att Tuominen hade mycket god kännedom om politikens hemligheter. ”De tyska fordringarna” hade uppstått som en följd av artikel sexton i det mellanfredsavtal som ingicks med Sovjetunionen den 19 september 1944. Enligt det åtog sig Finland att ”inte tillåta någon utförsel eller beslagtagning av egendom tillhörande Tyskland eller Ungern eller deras medborgare”. Finland förklarade också att man var i krig med Tyskland från och med den 15 september 1944, vilket ledde till att de tyska medborgare som befann sig i Finland internerades och den tyska egendom som fanns i landet beslagtogs av staten. För förvaltningen av utländsk – ursprungligen sovjetrisk – egendom hade redan år 1942 tillsatts ett särskilt organ, Förvaltningsnämnden för utländsk egendom, Ulkomaisen omaisuuden hoitokunta, (UOH), och denna förvaltningsnämnd övertog skötseln av den tyska egendomen.

De tyska fordringarna som nämns i Arvo Tuominens brev gällde endast de tillgångar som samlats in på Sovjetunionens konto i Finlands Bank. Utöver dessa övertogs gradvis av förvaltningsnämnden de industriaktier som tyskar innehaft i åtminstone 160 företag. Dessutom övertogs jordbruks-, bostads- och villaegendomar, nästan 200 till antalet,

anna minkäänlaista heijastustakaan. Niinpä nyt viimeksi päiväjärjestyksessä olleista kysymyksistä, jolloin venäläiset yrittivät väellä ja voimalla balkanisoida Suomen vaatimalla omistukseensa ja valvontansa alaiseksi huomattavan osan Suomen teollisuutta, ei lehdistö voi kertoa muuta kuin murto-osan. Asian kulku lyhyesti kerrottuna on seuraava: Syyskuun 3 päivänä [1946] oli pääministeri Pekkala kutsuttu valvontakomission taloudellisten asiantuntijoiden puheille, ja hänelle oli ilmoitettu, että Neuvostoliitto haluaa sijoittaa sen 6 miljardia markkaa, jonka suuruisiksi venäläiset ovat arvioineet n.s. saksalaissaatavat, Suomen teollisuuteen, ostamalla eräitten tärkeimpien yhtiöitten osake-enemmistön. Pekkalan kerrotaan vastanneen, että yksityisten hallussa olevien yhtiöitten osakkeiden siirto tuottanee vaikeuksia, mutta valtion omistuksessa olevien laitosten osakkeita hänen luullakseen voidaan kyllä luovuttaa. Tästä keskustelusta Pekkala ei kertonut mitään, ei tasavallan presidentille, eikä kenellekään hallitustoverilleen. Hän luultavasti oli sen tapahtuessa humalassa tai krapulassa niin, ettei hän kerta kaikkiaan muistanut siitä mitään. (Hän on täysin rappiolla oleva mies, jatkuvassa humalassa ja hermonsä menettänyt. Skandaali seuraa toistaan, viimeinen hänen ”rauhanjuhlapuheensa” (Messuhallissa 10.2.). Kun venäläiset neuvottelijat sitten tammikuun alkupuolella [1947] saapuivat Suomeen ja kohtasivat neuvottelijoiksi valitun suomalaisen ministerikomitean, ilmoittivat he, että asiasta oli jo alustavasti sovittu pääministerin kanssa ja sen pohjalle he ovat tehneet ehdotuksensa, jonka mukaan Venäjä haluaa osake-enemmistön Enso-Gutzeitissa, Valtion rautateissä, Aeroyhtiössä ja valtion konepajoissa ja sen lisäksi muutamissa sellaisissa teollisuuksissa kuten keinosilkki- y.m.”

antingen helt eller delvis, samt bostads- och telefonaktier, försäkringar och lösöre av förvaltningsnämnden. Statsrådet betecknade 22 företag som helt tyskägda, och de överlämnades alla till Sovjetunionen.²

Ingen preciserade exakt vad ”tysk egendom” betydde, och tolkningen överlämnades därför helt till den allierade Kontrollkommissionen. De som utarbetade lagen om överlåtelse av egendom till Sovjetunionen undrade om kravet också inkluderade kläderna som personerna bar på sig. Finlands regering försökte inleda förhandlingar om vilka saker tyskarna skulle få behålla som en ”personlig och nödvändig del av sin försörjning”, men Kontrollkommissionen ansåg att sådana förhandlingar var onödiga. President Paasikivi fick höra talas om ryssar som tagit vigselringen direkt från fingret på en tysk. Han kommenterade saken med orden: ”Det finns inte längre rum för någon storsinnet i sinnelaget.”³

Det fanns inte heller någon exakt definition för vilka tyska individer som var undantagna. Samma dag som det preliminära fredsavtalet slöts, den 19 september 1944, beviljade Finland medborgarskap åt 129 tyskar, varav de flesta flyttade till Sverige. Detta innebar dock inte att deras egendom var räddad. Finska kvinnor som gift sig med tyskar hade haft rätt att behålla sitt finska medborgarskap sedan 1928. Trots det betraktades de som tyskar av Kontrollkommissionen och internerades. Sedermera kompenserade Finland deras förluster med över sju miljoner mark.⁴

De österrikare som befann sig i Finland hade naturligtvis tyska pass, så Förvaltningsnämnden för utländsk egendom inkluderade även dem i sina förteckningar. Först senare fick man veta att de allierade hade

-
2. Ilkka Tapiola, Saksalaisen omaisuuden luovutus Suomessa, bilagorna, Förvaltningsnämndens för utländsk egendom arkiv (UOHA) Bc 1, RA, Helsingfors; Carl Enckells arkiv (CEA) 107, RA, Helsingfors.
 3. Promemoria (PM) 9.4.1946, CEA 112, RA, Helsingfors; Mauno Pekkala till Ždanov 1.4.1946 och Ždanov till Pekkala 13.4.1946, CEA 91, RA, Helsingfors; President J. K. Paasikivis dagboksanteckning 14.7.1946, i Yrjö Blomstedt & Matti Klinge (toim.), *J. K. Paasikivens päiväkirjat 1944–1956. 1. osa* (28.6.1944–24.4.1949) (Helsinki 1985), s. 337. [Göran Stjernschantz (red. och övers.), *Paasikivis dagböcker 1944–1956. Första delen. Vid katastrofens rand* (28.6.1944–24.4.1949) (Helsingfors 1985).]
 4. G. Klinges diskussioner i hotell Tornio 17.4.1946; Savononkov till Pekkala 10.7.1946, CEA 102, RA, Helsingfors. I den danska lagstiftningen specificerades noggrant den personliga egendom som tyskarna skulle få behålla, Utrikesministeriets arkiv (UMA), sign. 110, kartong 182, Utrikesministeriet (UM), Helsingfors.

fattat beslut om att inte kräva att deras egendom skulle överlåtas. När Finland då försökte få tillbaka de österrikiska personernas egendom meddelade ryssarna att dessa fick lov att komma överens med dem om saken.⁵

Efter många krigsår fanns det många personer vars medborgarskap var oklart eller inte alls känt. Enligt ryssarna var det tillräckligt med ett tyskt efternamn för att beslagta egendom. Egendom som tillhörde tidigare medborgare i Estland och Lettland togs också. Ryssarna räknade dem förmodligen som balttyskar.⁶

De tyska fordringarna som Arvo Tuominen nämner i sitt brev syftar som sagt endast på de finansiella tillgångar som deponerats på Sovjetunionens konto i Finlands Bank. Av den totala summan, som var 6 miljarder mark, kom bara lite över 100 miljoner mark från privatpersoner. Resten bestod av tillgångar som lämnats kvar av Tysklands väpnade styrkor i Finland (574 miljoner mark), medel från clearingkonton som användes i handeln mellan Finland och Tyskland (808 miljoner mark), finska skulder till Tyskland (550 miljoner mark), och som den största posten den skuld som Finlands försvarsmakt hade till Tyskland (3 772 miljoner mark). Åtminstone skulle den tyska arméns tillgångar ha kunnat tas som krigsbyte av Sovjetunionen. När så inte skedde stod det klart att Sovjetunionen hade sina egna mål för deras användning. Kontrollkommissionen övergav sökandet efter tyskt krigsbyte i Finland den 4 augusti 1945. Var det månne en tillfällighet att man började ta reda på hur mycket tyska fordringar som influtit? År 1946 samlade Kontrollkommissionen in detaljerade uppgifter som rörde Finlands ekonomi.⁷

Målen blev snart tydliga. Vid det sista toppmötet, konferensen mellan de tre stormakterna – Storbritannien, Sovjetunionen och USA – som pågick i Potsdam från den 17 juli till den 2 augusti 1945, var kompensationen för Sovjetunionens enorma krigsskador en central fråga. Från sovjetisk sida försökte man till och med få till stånd en gemensam kontroll över Ruhrområdet. Västmakterna strävade å sin sida efter att tydligt avgränsa Sovjetunionens inflytandesfär från sin

5. PM 14.11.1948, CEA 107, RA, Helsingfors.

6. Statsrådets protokoll 24.10.1946, 19.12.1946, Statsrådets protokoll från utrikesministeriets föredragningar, UMA, UM, Helsingfors.

7. UOHA, Ba 1, RA, Helsingfors.

egen. I sin ockupationszon i Tyskland fick Sovjetunionen agera enligt eget behag – man förvärvade till och med industrianläggningar från de västra ockupationszonerna, men avstod från de flesta krav på aktier i tyska företag. Dessutom avstod västmakterna från all tysk egendom i Bulgarien, Finland, Ungern, Rumänien och i de östra delarna av Österrike.⁸

Omedelbart efter konferensen i Potsdam började Kontrollkommissionen i Finland kräva detaljerade listor över tysk egendom. Listorna sammanställdes snabbt, men till exempel tog överföringen av finansiella tillgångar till Finlands Bank ytterligare ett år.⁹

En första vink om vad som var på gång erhöles, när en ministerdelegation under statsminister Pekkals ledning besökte Moskva den 17–24 april 1946. Stalin mottog de finska ministrarna den 18 april. Han fäste då uppmärksamhet vid möjligheterna till samarbete mellan länderna och nämnde samma industriella sektorer som senare kom på tal i de finländska förhandlingarna. Följande vink om vilka mål Sovjetunionen hade kom under handels- och industriminister Uuno Takkis besök i Moskva i augusti 1946. Därifrån skickades den 13 augusti ett konfidentiellt telegram till statsminister Mauno Pekkala och till utrikesminister Carl Enckell, som vid tillfället deltog i fredsförhandlingarna i Paris:

Mikojan tog också upp användningen av tyska fordringar i dagens förhandlingar. Vi påpekade att våra möjligheter till nya varuleveranser är mycket begränsade, varpå han svarade att ett annat alternativ är att vi säljer aktier till Sovjetunionen. Han meddelade att ett konkret förslag förväntas inom en snar framtid.¹⁰

Det konkreta förslaget kom med Mauno Pekkals inbjudan till diskussion med Mikojans betrodda representant, P. N. Kummykin, i hotell Torni den 3 september 1946. Några dagar senare informerade statsminister Pekkala president Paasikivi om ärendet – något som gick emot Arvo

8. Heinrich Pleticha (Hrsg.), *Deutsche Geschichte 12. Geteiltes Deutschland nach 1945* (Gütersloh 1987), s. 21; PM 17.7–2.8.1945, UMA, sign. 7 B, UM, Helsingfors.

9. Förvaltningsnämndens för utländsk egendom PM 13.7.1946, 22.7.1946, 9.8.1946, UOHA Ha 1, RA, Helsingfors.

10. PM 6.5.1946 om diskussionerna med Stalin, CE 98, telegram 13.8.1946, CEA 100, RA, Helsingfors. Original på finska: ”Mikojan neuvottelussa tänään otti esille myös Saksan saatavien käytöstä. Huomautimme mahdollisuutemme uusiin tavaratoimituksiin hyvin rajoitetut johon vastasi voidaan seurata toistakin linjaa myymällä osakkeita Nliitolle. Ilmoitti odotettavissa konkreettinen ehdotuksensa lähiaikoina.”

Statsminister Mauno Pekkala fotograferad i Helsingfors den 20 oktober 1946. Fotograf: Vilho Uomala. Källa: Vilho Uomalas samling, JOKA Journalistiskt bildarkiv.

Tuominens påstående. Paasikivi ansåg ärendet vara ”en exceptionell fråga”. Pekkala nämnde att staten bland annat ägde järnvägarna, ett påstående som avslutades med tre utropstecken i Paasikivis dagbok. Uuno Takki ska ha fått i uppdrag att förhandla om saken med cheferna för Finlands näringsliv. I senare förhandlingar uppgav dock Takki att han första gången hörde talas om Pekkalas besök den 26 oktober 1946, så i verkligheten hade han kanske inte fått något uppdrag.¹¹

Samma dag (den 26 oktober) tillsattes en kommission för att utarbeta Finlands förslag på hur de 6 miljarder marken skulle användas. Kom-

11. J. K. Paasikivis dagboksanteckning 12.9.1946 i Blomstedt & Klinge (toim.), *J. K. Paasikivens päiväkirjat 1944–1956*, 1. osa, s. 362–363.

missionens ordförande var Sakari Tuomioja, chef för Finlands Bank, och de övriga medlemmarna utgjordes av två bergsråd. I det förslag som lades fram en månad senare ingick flera av de projekt som redan tidigare hade legat på förhandlingsbordet. Den mest betydande frågan gällde vattenkraften i Niskakoski i Pasvikälven för Petsamo Nikkelis behov. Denna vattenkraft hade redan hyrts ut till Sovjetunionen för en period på femtio år. Nu var förslaget att sälja området till Sovjetunionen och att bygga kraftverket med finsk arbetskraft. Detta ansågs täcka hälften av de 6 miljarder marken. Försäljningen av området Otanmäki låg också på bordet. Som mindre försäljningsobjekt föreslogs pansarskeppet Wäinämöinen, byggt 1931, och de före detta beskickningsbyggnader som den finska staten ägde i Leningrad och i Tallinn. Man erbjöd att i stället, med tyska medel, bygga en ny byggnad för legationen i Helsingfors som ersättning för den som förstörts genom Sovjetunionens bombningar.¹²

Förhandlingarna började i januari 1947. Den finska delegationen bestod av ministrar ledda av statsminister Pekkala. I sitt inledningsvis anförda brevcitat omnämner Arvo Tuominen kortfattat de ryska underhandlarnas ankomst till Finland i januari 1947 och vad de påstod att de kommit överens med statsministern gällande överlåtelse av finska företagsaktier åt Sovjetunionen. Därefter fortsatte Tuominen:

De finska förhandlingarna, som inte hade hört att några sådana förhandlingar förts, var därför nära att få slag. Allmän förvirring uppstod. Förhandlingarna avbröts. Pekkala kallades till Kontrollkommissionen som läste upp lagen för honom. Han började återfå sitt minne av händelserna. Samman kallade ett regeringsmöte och krävde i ett för honom typiskt paniktillstånd att de ryska kraven måste accepteras ... Efter en hård strid beslutades det att Finland inte kunde överlämna dessa livsviktiga anläggningar till en utländsk makt utan att stå inför en total ekonomisk undergång.¹³

-
12. Kommissionens handlingar, UMA sign. 110 kartong 103, UM, Helsingfors.
 13. Arvo Tuominen till Oskari Tokoi 17.2.1947, Arvo Tuominens arkiv 13, RA, Helsingfors. Original på finska: "Suomalaiset neuvottelijat, jotka eivät olleet tällaisista neuvotteluista kuulleet mitään, olivat vähällä saada halvauksen. Syntyi yleinen hämminki. Neuvottelut katkesivat. Pekkala kutsuttiin kontrollikomiteaan [LVK] ja hänelle luettiin lakia. Hänen muistinsa palautui. Kutsui koolle hallituksen ja hänelle ominaisen paniikkimielialan vallassa vaati, että venäläisten vaatimuksiin on suostuttava ... niin päätettiin ankarana tappelun jälkeen, että Suomi ei voi luovuttaa näitä maalle elintärkeitä laitoksia vieraan vallan haltuun joutumatta täydelliseen taloudelliseen tuhoon."

Av de officiella dokumenten framgår det endast att Mauno Pekkala kallades till Kontrollkommissionen redan före förhandlingarna och att han informerade regeringens utrikesutskott den 8 januari om att ”frågan om slutförandet av behandlingen av den tyska egendomen under hans senaste besök hade påskyndats”.¹⁴ Det första gemensamma mötet med ryssarna ägde rum följande dag, den 9 januari. Finland erbjöd sig omedelbart att överlåta områdena Jäniskoski och Niskakoski i östra Lappland, men motparten saknade befogenheter att diskutera saken.

Sovjetunionens huvudrepresentant Kумыкин var den första att föreslå en överenskommelse som skulle innefatta bildandet av finsk-sovjetiska blandbolag där aktiekapitalet skulle tudelas. Som förslag på verksamhetssektorer för dessa nämndes bland annat skogsbruk och träförädlingsindustri, sjöfart samt bank- och försäkringsverksamhet. De statliga järnvägarna nämndes varken nu eller senare. I huvudsak var det statligt ägda företag som skulle kunna komma i fråga för blandbolagen, men från sovjetisk sida kunde man också tänka sig att gå med på att delta i privatägda företag.

Kумыкин meddelade att Sovjetunionen också var intresserat av varuleveranser, men angav att inköpen skulle följa prisnivån från september 1944 för att säkra fordringarna. Senare påstod han dock att beloppet, på grund av inflationen, hade ökat till 16,5 miljarder mark i stället för de tidigare 6 miljarder marken.

Med undantag av priserna nådde man under diskussionernas gång relativt lätt samförstånd i många av de mindre frågorna. Finland var berett att tillhandahålla 15 000 arbetshästar, de före detta legationsbyggnaderna som staten ägde i Tallinn och i Leningrad samt pansarskeppet Wäinämöinen. Enligt Pekkala var skeppet ”onödigt för Finland, eftersom, som statsministern lekfullt påpekade, Finland inte längre tänker gå i krig”.¹⁵ Finland skulle också bygga det sovjetiska legationshuset i korsningen mellan Bulevarden och Albertsgatan i Helsingfors. Om varuleveranserna blev det däremot en lång tvist, eftersom Finlands industri var helt upptagen med att producera krigsskadestånd.

14. Regeringens utrikesutskott 8.1.1947, Statsrådets utrikesutskotts protokoll, UMA, UM, Helsingfors. Original på finska: ”oli hänen viime käynnillään kiirehditty saksalaisen omaisuuden loppuun saattamista.”

15. Original på finska: ”Suomelle tarpeeton, koska, kuten pääministeri leikillisesti huomautti, Suomi ei enää aio ryhtyä sotaan.”

De ursprungliga sovjetiska kraven, frågan om blandbolag och om tillämpningen av prisnivån från september 1944 ledde ingenvart. Kумыkin undrade varför det sovjetiska kapitalet inte dög för det finska näringslivet, när det gjorde det för andra av Sovjetunionens vänner. Han hänvisade främst till Ungern och Rumänien, vars ekonomier glidit in under sovjetisk kontroll. Finländarna ansåg att produktionsanläggningarna var viktigare än pengar. Bildandet av nya företag som hade formen av blandbolag kunde däremot övervägas. Sovjetunionen hade redan förhandlat med Finlands fiberindustri, som överförts från Karelen till Gamlakarleby. Detta resulterade till sist i det enda samföretaget, som fick namnet Viskoosa Oy. På liknande sätt menade Finland att man gärna välkomnade sovjetiskt kapital i nya företag, speciellt i den kväveanläggning som man länge arbetat med att utveckla.

President Paasikivi, som ännu i juli 1946 konstaterade att frågan var olycklig, ”men det verkar vara en relativt liten sak ekonomiskt sett”,¹⁶ blev gradvis frustrerad över de stillastående förhandlingarna. Den 14 januari 1947 fick han till stånd ett enhälligt ställningstagande i statsrådet vilket helt avvisade tanken om blandbolag samt tillämpningen av prisnivån från september 1944 vid användningen av de tyska medlen. Uuno Takki klagade för honom att Pekkala ändå skulle vara villig att bilda blandbolag.¹⁷

Ryssarna tycktes inte vilja dra fram sitt trumfkort, som bestod av statsminister Pekkals åtminstone delvisa tidigare löften om blandbolag. Men i Finland var man tvungen att förbereda sig på att de kunde göra det, och därför måste den finska delegationen bytas ut. De nya medlemmar som tillträdde var chefen för Finlands bank, Sakari Tuomioja, och två bergsråd. Kommunisterna försökte utan framgång även inkludera ingenjör Yrjö Enne i delegationen.¹⁸ Det var naturligtvis förväntat att motparten inte skulle uppskatta bytet av delegationsmedlemmar, och Kумыkin klagade också över det, eftersom det skulle förlänga förhandlingarna.

Twisterna eskalerade omedelbart när den nya delegationen tillträdde den 20 januari 1947. De sovjetiska förhandlarna hade hävdad

16. Original på finska: ”mutta näyttää olevan rahallisesti suhteellisen pieni.”

17. J. K. Paasikivis dagboksanteckningar 14.7.1946 och 18.1.1947, i Blomstedt & Klinge (toim.), *J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956*, s. 337, 411.

18. Statsrådets protokoll 20.1.1947, Statsrådets protokoll från utrikesministeriets föredragningar, UMA, UM, Helsingfors.

att paragraf fem i lagen om de tyska tillgångarna i Finland, antagen den 23 september 1946, stödde deras påstående om tillämpningen av prisnivån från september 1944. Detta väckte presidentens vrede, och den 18 januari 1947 skällde han ut utrikesminister Carl Enckell. Dock hade Enckell vid den tidpunkt då lagen stiftades befunnit sig i Paris. Paasikivi ringde sedan upp andre utrikesminister Reinhold Svento, som lovade att reda ut saken. Ändå anlände presidenten mycket upprörd till regeringens utrikesutskotts möte den 20 januari 1947. Trots försäkringar om att den ryska tolkningen av lagen var felaktig ansåg han att paragrafen var ett uttryck för otillbörligt kryperi, något han aldrig själv hade gjort sig skyldig till under sin tid som ordförande för senaten. Till sist meddelade han att han därefter inte längre tänkte diskutera något med Svento i andra sammanhang än i de officiella. Presidenten vädjade till Sakari Tuomioja att denne nu skulle ”kämpa för våra nationella intressen”.¹⁹ Händelsen vittnar om presidentens nervositet, eftersom de ryska påståendena lätt hade kunnat avvisas.

Det var nu som den ryska sidan drog fram sitt trumfkort. Kумыkin meddelade då:

att statsminister Pekkala under förhandlingarna den 3 september [1946] hade sagt till honom att den finska staten eventuellt kunde överlåta åt Sovjetunionen aktier i företag som den ägde, varvid statsministern samtidigt nämnt bland annat följande företag: Outokumpu, Enso-Gutzeit, Veitsiluoto, Oulu Osakeyhtiö, Imatran Voima, Statens Skeppsdocka och Statens Metallfabriker.²⁰

Minister Takki sa att han hade fått höra om denna underhandling först den 26 oktober 1946. Chefen för Finlands Bank, Tuomioja, sa å sin sida:

att han antog att statsministern bara hade informerat om att staten äger majoriteten av aktierna i de nämnda företagen. Han kunde inte ha diskuterat användningen av

-
19. Carl Enckells minnesanteckningar 20.1.1947, CEA 102, RA, Helsingfors; J.K. Paasikivis dagboksanteckning 15.1.1947, i Blomstedt & Klinge (toim.), *J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956*, s. 409–410. Original på finska: ”taistelisi meidän kansallisten etujemme puolesta.”
 20. Original på finska: ”ilmoitti sen jälkeen pääministeri Pekkalan syyskuun 3 päivänä [1946] pidetyssä neuvottelussa hänelle lausuneen, että Suomen valtio saattaisi luovuttaa Neuvostoliitolle omistamiensa yhtiöiden osakkeita, jolloin pääministeri samalla oli maininnut m.m. seuraavat yritykset: Outokumpu, Enso-Gutzeit, Veitsiluoto, Oulu osakeyhtiö, Imatran voima, Valtion laivatelakka, Valtion Metallitehtaat.”

aktierna eftersom en sådan fråga endast kan beslutas av regeringen och riksdagen, och han hade inte rådfrågat regeringen. – Från den finska sidan betraktades det hela som ett missförstånd av vad statsminister Pekkala egentligen hade sagt.

Twisten fortsatte i flera dagar till. Den 29 januari 1947 berättade Sakari Tuomioja för presidenten att ”ryssarna plötsligt har övergett sin ståndpunkt, kräver inte längre 1944 års priser och försöker inte få del av vår industri”.²¹ Vändningen hade inträffat samma morgon med Kumykins enkla meddelande att Sovjetunionen övergav idén om blandbolag. I stället presenterade han en lista över andra projekt där han hävdade att priserna nu var dubbelt så höga som 1944. Detta var en eftergift för att underlätta Finlands budget.²²

Skälen till den positiva vändningen diskuterades inte i dokumenten. Tydligt hade en tredje part ingripit i situationen. Storbritannien hade kommit överens med Sovjetunionen om att britten skulle få Finlands produktion inom skogsindustrin. Britterna skulle knappast ha gillat att denna industri gled in under rysk kontroll. Kanske hade de stöttat finländarna under förhandlingarna. I april 1947 sa Storbritanniens handelsråd Bluett att legationen skulle, om den hade vetat om saken, ha gett sitt stöd åt Finland i frågan om beskattningen av tysk egendom i Finland ”för att begränsa överdrivna ryska krav”. Bluett fortsatte med att säga: ”De beslut som fattas i Finland återspeglar sig i de frågor som diskuteras i Rumänien, Ungern, Österrike och i andra länder, så det ligger i Storbritanniens intresse att stötta rimliga lösningar i Finland.”²³

Finland förlorade 175 kvadratkilometer i Östra Lappland och byggde där en ny regleringsdamm och ett vattenkraftverk, men fick endast 1 400 miljoner mark för det, trots att man hade förväntat sig hälften av de 6 miljarder marken. Hälften av det totala beloppet måste skaffas genom att sälja varor, inklusive 15 000 hästar till ett pris av 48 000 mark per häst (720 miljoner mark). De påstods vara onödiga för Finland, även om de var något färre än 1938. Andra viktiga inköpsobjekt var trähus, som man egentligen inte alls hade velat sälja (150 miljoner

21. Original på finska: ”venäläiset ovat yhtäkkiä luopuneet kannastaan, eivät enää vaadi vuoden 1944 hintoja eivätkä pyri saamaan osuutta meidän teollisuudestamme.”

22. J. K. Paasikivis dagboksanteckning 29.1.1947, i Blomstedt & Klinge (toim.), *J. K. Paasikivens päiväkirjat 1944–1956*, s. 413.

23. Krister Wahlbäck, *Jättens andedräkt* (Stockholm 2011), s. 221; PM 22.4.1947, UMA, sign 110, kartong 103, UM, Helsingfors.

mark), och skogsindustrins produkter (871 miljoner mark), där de förra skulle ha behövts inom landet och de senare för att få tillgång till västvaluta.²⁴ På grund av de låga priserna var finska staten tvungen att kompensera varuproducenterna med cirka 800 miljoner mark för att jämna ut exportpriserna, samt att kompensera hästarna med 200 miljoner mark.

Resultatet av förhandlingarna bedömdes på flera olika sätt. Enligt Arvo Tuominen var det mycket tungt och orättvist. Med dessa 6 miljarder ”köpte” ryssarna varor för ”åtminstone” 15 eller 18 miljarder mark. De fick 15 000 hästar till priset av 40 000 mark per styck, trots att det verkliga priset var 100 000–120 000. Allt detta är emellertid redan ren fabulering från Arvo Tuominens sida.

På grund av territoriella förluster och av försäljningen av statens egendom var man också tvungen att ta upp avtalet i riksdagen. En promemoria av den 15 februari 1947, som saknade underskrift, var förmodligen avsedd för riksdagens utrikesutskott. I den betonades att avtalet i många avseenden följde den linje som Finland från början hade tänkt sig: ”Överlåtelsen består huvudsakligen av hästar, av vilka det, som bekant, finns ett överflöd i Finland för tillfället och vilka vi hittills inte har lyckats sälja utomlands i några av handelsunderhandlingarna.”²⁵

Avträdelsen av statens mark kändes naturligtvis smärtsam, även om den betraktades som liten i förhållande till Lapplands totala areal, och man saknade dessutom användning för vattenkraften.

-
24. Överenskommelse angående införlivande med Rådsunionens område av ... området vid Jäniskoski vattenkraftverk och Niskakoski regleringsdam, samt Överenskommelse angående användningen för Rådsunionens behov av de ... tidigare tyska tillgodohavandena 3.2.1947, *Finlands författningssamlings fördragsserie*. Överenskommelser med främmande makter 1947 (Helsingfors 1947), nummer 1947:9. Nummer 1947:9 (s. 69–96) i den svenskspråkiga Fördragsserien innehåller den finskspråkiga och den ryskspråkiga fördragstexten av båda överenskommelserna jämte deras bilagor samt översättningar till svenska av dessa handlingar. Fördragstexterna jämte deras bilagor finns tillgängliga på finska i databasen Finlex, deldatabasen ”Valtiosopimukset” (Fördrag), under nummer 1947:9; jämför även nummer 1947:8 i deldatabasen ”Valtiosopimukset viitetietokanta” (Fördragsreferensdatabas), i Finlex, som innehåller basuppgifter på finska om varje fördrag, bland annat om ikraftträdandet och ratificeringen samt länk till fördragstexten.
25. Original på finska: ”Viennin pääosan muodostavat hevoset, joita Suomessa kuten tunnettua tällä kertaa on liikaa, eikä niitä ole onnistuttu kauppaneuvotteluissa tähän saakka myymään ulkomaille.”

Sovjetunionen försökte tvinga gränsen ända fram till Enare träsk, men Finland lyckades tillräckligt bra i köpsläendet för att möjliggöra byggandet av en landsväg öster om sjön. Det avträdde området uppgick till sist till 175 kvadratkilometer, även om ryssarna i ett skede hade krävt 300 kvadratkilometer, och 400 samiska familjer blev tvungna att flytta därifrån.

Det enda samföretaget som överlevde var Viskoosa Oy, där finska staten var tvungen att ta på sig ansvaret för de finska ansvarsförbindelserna. Fabriken startades aldrig, och om dess avveckling avtalades redan i december 1948.

Medan Päiviö Hetemäki, vd för Arbetsgivarnas i Finland centralförbund, i början av 1960-talet inväntade en positiv lösning för relationerna mellan EFTA och Finland, listade han de ögonblick av framgång som Finland dittills hade upplevt. Till dessa räknade han finländarnas bedrift att avvärja Sovjetunionens försök att tränga sig in i Finlands ekonomiska kärna.